

”Palvelukseen halutaan hyvin käyttäytyviä ja rehellisiä rahvaan miehiä”

metsänvartijana Kalajokilaakson kruununmetsissä 1800-luvulla

Metsähallitus on valvonut Kalajokilaakson valtionmetsiä jo vuodesta 1859.

Metsänhoitajien avuksi tarvittiin metsänvartijoita, joita siroteltiin ympäri sydänmaita vahtimaan metsiä ja ennen kaikkea metsiä luvatta käyttäneitä.

Metsänvartijoille suunniteltiin varsin hienoa tulevaisuutta. Vartijoiksi piti ottaa rauhallisia, rehellisiä, hyvin käyttäytyviä rahvaan miehiä tai sotilaita. Vartijoilla piti olla oma puku tai muu selvä merkki, josta ulkopuoliset tunnistaisivat heidät. Kihlakunnan oikeuden edessä metsänvartija antoi valan ja noudatti metsänhoitajan ohjeita.

Todellisuudessa metsänvartijoiden ura ei muotoutunut ollenkaan juhlavaksi, sillä ulkoiset tunnusmerkit jäivät vähäisiksi. Valojakaan ei aina vannottu ja virkapuku kutistui rintamerkiksi.

Työpaikkailmoituksia luettiin saarnastuolista

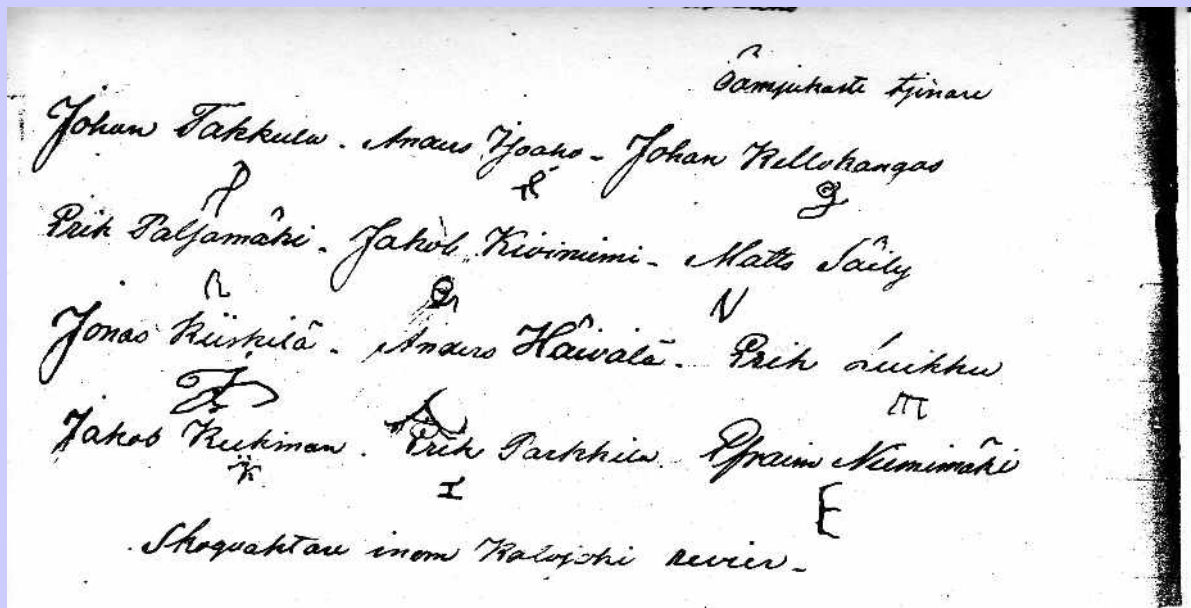
Aluemetsänhoitajien ensimmäisiin tehtäviin heti 1860-luvun alussa kuului sopivien vartiopiirien määrääminen sekä metsänvartijoiden pestaaminen. Metsänvartijoiden toimista kuulutettiin kirkoissa metsänhoitajien laatimilla kirkonkuulutuksilla. Metsänvartijan toimeen haettiin laatimalla vapaamuotoinen hakupaperi, jonka perusteella paikalliset metsänhoitajat valitsivat sopivan miehen.

Varsinkin alkuaikoina työhakemuksen kirjoitti kuitenkin hoitoalueen metsänhoitaja tai paikallinen luottokirjuri. Metsänvartijoiden omakätisesti kirjoittamia hakupapereita ei ole säilynyt ensimmäisiltä vuosilta. Käytännössä metsänvartijoiksi hakeutui aivan tavallisia miehiä, jotka sattuivat asumaan keskellä valtionmaita. Monesti he olivat valtionmailla jo asuneita torppareita.

Korkiasti kunnioitettu Herra hosmestari

Kalajoen alueen metsänvartijat eivät olleet poikkeus pohjoissuomalaisten metsänvartijoiden joukossa, sillä hyvin harva metsänvartija osasi todella ”lukea tai laskea taitaa”. Useimmiten metsänvartijoiden hakupaperit metsänvartijan toimeen oli kirjoittanut

metsänhoitaja ja yleensä vielä ruotsiksi. Metsänvartijan tehtäväksi jäi laittaa oma puumerkkinsä paperin alle.

Sen sijaan metsänvartijana 1860-luvun lopulla vaikuttanut sieviläinen Mikko Pyy jätti selvän merkin pohjoissuomalaisen metsänvartijoiden historiaan. Hän kirjoitti omakätisesti Haapajärvelle asuneelle metsänhoitajalle seuraavasti, tosin erokirjeen:

"Tykö herra Hosmestar Sanmarki, tähenlinen".

Korkiasti kunnioitettu Herra hosmestari

Koska minä olen tullu kutsutuksi lukkarin virkaan, niin pyytän nöyrinmästi Että pääsisin irti metsän vartian virasta tätä pyytää nöyrinmäisesti Sievistä se 7 päivä maalisk: 1869, Mikko Pyy, omakäsi."

Mikko Pyy, lukkarin virkaan noussut kirjoitustaitoinen mies, oli poikkeus metsänvartijoiden joukossa. Joten ei ollut ihme, että hän vaihtoi huonosti palkatun ja vähän kansan joukossa kiitetyn ammatin lukkarin leipiin.

Kirjoitus- ja lukutaitoiset miehet olivat haluttuja metsänvartijoiksi. Esimerkiksi Taivalkosken lukkari oli näitä kirjoitustaitoisia, jotka olivat hakeutuneet metsänvartijaksi. Mutta kohta hänkin kirjoitti tulikivenkatkuisen kirjeen metsähallinnolle uudesta ammatistaan: "... jota minä isoin etuin lupauksilla olen tullut kehoitetuksi hakemaan ja se palkka ei ylety että palkata sijaista kirkossa veisaamaan minun poissaollessani mehtää vahtaamassa."

Virka perittiin

Metsänvartijan ammatti kulki usein suorastaan suvuittain, mikä oli hyvin ymmärrettävää. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaalla Sievissä Tuulihaudan suvun miehet olivat kaikki vuoron perään metsänvartijoina. Vuonna 1869 Juho Matinpoika Tuulihauta kirjoitutti kirjeen Mikko Kiiskilällä ”*Korkian kruunun-käskyn Haltijalle ja metsänvartijain Ylis Forsmestarille*”.

Kirjeessä Juho totesi tulleen ”*vaivasuuden Tähten Puutteen alaiseksi ... nöyryydesä ja alaimmaisuuksesani Pyydän että Saatakseni virkavapauden ja saata minun oma poikani siihen sijalle metsänvahiksi.*”

Lähettyvillä Nuttulammella [Niittulammella] vartiopiirin vartijana toimi vuodesta 1862 lähtien Mikko Tuulihauta. Seuraaja oli poika Otto Mikonpoika Tuulihauta, joka vartioi metsiä vuoteen 1901 asti.

Joskus metsänvartijan leskivaimo saattoi väliaikaisesti nousta miehensä kuoleman jälkeen lähinnä torpan viljelijäksi. Varsinainen metsän vartioiminen oli kuitenkin vain miehistä työtä.

Kilpailua paikasta

Metsänvartijan paikasta saattoi syntyä suoranaista kilpailua. Kalajoen hoitoalueella Sievissä metsänvartija Abraham Wankan kanssa paikasta kilpaili itsellinen Emanueli Matinpoika Halonen. Halonen vetosi hakemuksessaan siihen, että ”minä olen asua likellä sitä paikkaa”.

Edellinen Ryhmäjärven eli silloisen Koira-Petäjistön metsänvartija Erik Petäistö eli Luikku oli juuri kuollut nälkään. Tuolloin elettiin suurten nälkävuosien aikaa.

Sievin kunnan esimies Pietari Jussinpekka ja lautakunnan jäsen Matti Haikola totesivat puoltolauseessaan, että Halonen oli vilpitön ja ”*ettei hänesä ole mitään uppiniskaisuutta toimessaan nähty*”. Kunnanisien suositukset eivät kuitenkaan riittäneet, vaan paikan sai Wankka.

Hagemus

Emanueli matin Pojan Halosen Pyyntö
olis että Päästä Erik Petäistön sijalle mehtän
wartijaksi Sievin seurakunnasa Koska Tämä
Eric Petäistö on kuollu Ja minä olen asua
Likellä sitä paikkaa Sievistä sinä 20 Päivä
Helmikuusa 1868

Emanueli Halonen

XX

Kirjotta Jaakob marjakangas

Hagemus

Emanueli matin Pojan Halosen Pyyntö
olis että Päästä Erik Petäistön sijalle mehtän
wartijaksi Sievin seurakunnasa Koska Tämä
Eric Petäistö on kuollu Ja minä olen asua
Likellä sitä paikkaa Sievistä sinä 20 Päivä
Helmikuusa 1868

Emanueli Halonen

XX (puumerkki)

Kirjotta Jaakob marjakangas

Tunnettu heinävaras

Syrjässä syvällä kruununmetsissä metsänvartijat pystyivät harjoittamaan joskus pitkäänkin rauhassa laittomia sivuelinkeinoja, ennen kuin ne tulivat ilmi. Katiskajärven (Pikkuradan varrella) metsänvahti Esaias Natus Kalajoen hoitoalueella Sievissä ehti aiheuttaa monenlaista huolta metsähallinnolle.

Haapajärveltä noin 70–80 kilometrin päästä asiaa seurannut metsänhoitaja Sandmark saattoi vain todeta, että metsähallituksen palveluksessa ollut mies ehti oman toimensa ohella polttaa ja kaupitella viinaa.

Tosin omissa vartijatoimissaankin hän oli epäluotettava, huikenteleva, haluton ja petollinen. Kotipaikkakunnalla hän oli tunnettu myös heinävarkaana. Sandmark katsoi parhaimmaksi antaa eropassit miehelle; eihän tämä ollut hyvä esimerkki muillekaan.

Myös metsänvartijoita syytettiin metsäherrojen tavoin laiskuudesta. Metsänvartijat eivät liikkuneet tarpeeksi vartiopiireissään, joten valvonta jäi retuperälle.

Loppujen lopuksi metsänvartijoista jäi kuitenkin sympaattinen muisto. Hehän monesti olivat juuri siinä puun ja kuoren, eli metsähallinnon ja kansan, välissä.

Lähteet: Kalajoen hoitoalueen arkisto, Oulun maakunta-arkisto.

Katso tarkemmin Ruuttula-Vasari Anne 2004